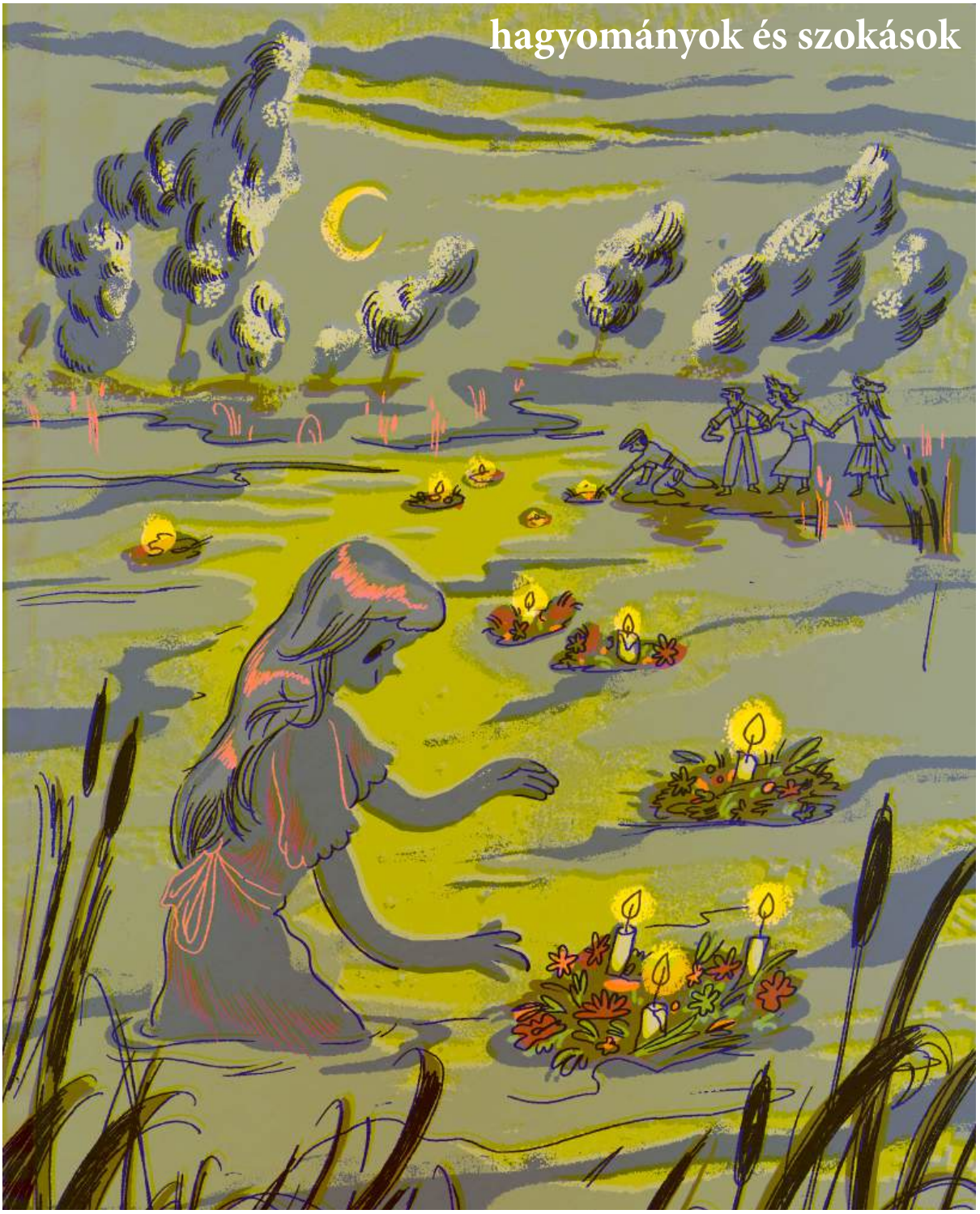

Kukucs, itt Lengyelország!

Bevezető

A lengyel hagyományok tára rendkívül gazdag – tele máig is élő érdekes történetekkel, szokásokkal. A „Kukucs, itt Lengyelország! Hagyományok és szokások” című kiadványunkban néhány érdekességet szeretnénk bemutatni ezekből. Megtudhatjuk például, mit csinálnak a lengyelek az év legrövidebb éjszakáján, miféle ételeket fogyasztanak szenteste, milyen a nemzeti viseletük, de még azt is, hogy kedvelt erdei gombáik közül melyek ehetőek és melyek nem.

Feladatok is lesznek, amelyekhez nemcsak a fejedre, de a kézügyességedre is szükség lesz: készítünk bélyegzőt, saját hímzésmintát, és segíthetsz ruhát választani egy Dorotka nevű, bizonytalan kislánynak.

Lengyel legendák

Miután Lengyelország 966-ban megkeresztelkedett, a helyi szláv szokások és hiedelmek többsége szinte egészen eltűnt, csak a kultúrában maradtak nyomaik. A fő szláv isten – a háború és a vihar ura – Peron volt. Bár rá kevesen emlékeznek, de a piorun szó megmaradt utána, (magyarul 'villám'). Aztán meg sok keresztény és pogány szokás is összefonódott, amely fellehető a kortárs kultúrában. Erre jó példa a lengyel gyerekek által jól ismert történet Twardowski különleges figurájáról, aki a legenda szerint most is éppen a Holdon állomásozik

Twardowski

Élt valamikor, réges-rég, egy bizonyos, Twardowski nevű krakkói nemes fiatalember, aki eltökélte, hogy megszerzi a mágiához szükséges ismereteket, és varázsló lesz.

Tudta, hogy a könyvek jelentik a tudás legjobb forrását, ezért kutatni kezdett a könyvtárában, hogy megidézhesse az ördögöt, a mágia titkaiért. Aztán, hatalmas izgalmak közepette és rettegve, de sikeresen el is végezte az összes megismert rituálét. Amikor az utolsó könyvet is becsukta, a szobában ellobbantak a gyertyák, és valóban megjelent egy magas, vékony, feketébe öltözött, bozontos farkú ördög. A fején kis fekete szarvak, ujjain hegyes karmok, lábain paták. Az ördög mindent felajánlott neki, amiről csak álmodott, de cserébe a lelkét követelte. Twardowski azonban nem akart lemondani sem a lelkéről, sem a varázslótudományról.

Ezért úgy döntött, hogy túljár az ördög eszén. A paktumhoz – vagyis az ördöggel kötött szerződéshez – feltételt fűzött: feladja a lelkét, de csak ha Rómában kapja őt el, ahová nem állt szándékában ellátogatni. Az ördög segítségével Twardowski valóban nagy tudásra és gazdagságra tett szert. Varázsolt magának egy hatalmas, aranytollú kakast, ezen ülve látogatta a lengyel falvakat, városokat. Készített egy jövőbe látó varázstükröt is.

Jó célokra használta az erejét: embereket, állatokat gyógyított. Szabadidejében varázsitalokat főzött. Egyszer még Bydgoszcz polgármesterének házából is kiűzte a szellemeket, őt pedig csodával határos módon megfiatalította. Így Twardowski gazdagsága és hírneve Lengyelország-szerte nőtt, de ő gondosan távol maradt az idegen városoktól, különösen Rómától, ahol az egyezség értelmében elkaphatta volna őt az ördög…

De az ördög sem maradt tétlen. Amikor egy napon Twardowski meggondolatlanul beült egy Róma nevű fogadóba, az ördög elkapta őt, és elrepült vele; egyre magasabbra vitte. Twardowski azonban Szűz Máriához kezdett imádkozni, segítségért könyörögve, így az ördög elveszítette őt az egekben. Twardowski ekkor a Holdra pottyant, s úgy tartják, máig is onnan figyeli az embereket a Földön.

Ez a legenda ma is él, sziklákat is neveztek el róla, a węgrówi Kisbazilika sekrestyéjében pedig ma is ott lóg Twardowski varázstükre.

Feladat: Készíts egy burgonyából holdbélyegzőt!

Ezekre lesz szükség:
1 db nagyobb burgonya
kés
ecset, festék
fogpiszkáló vagy vékony pálcika

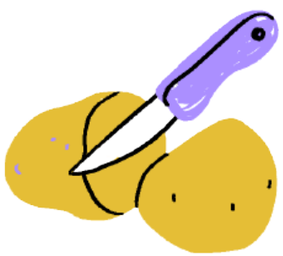

1. Vágd félbe a burgonyát!

2. Fogpiszkálóval vagy a pálcikával rajzold meg a hold körvonalát a felvágott félkrumpli belsejére!

3. Ezután a megrajzolt vonalak mentén késsel távolítsd el az oldalsó, felesleges részeket úgy, hogy a hold kiemelkedjen.

4. Szárítsd fel a burgonyát papírtörlővel!

5. Fesd be a holdat, vagy mártsd festékbe!

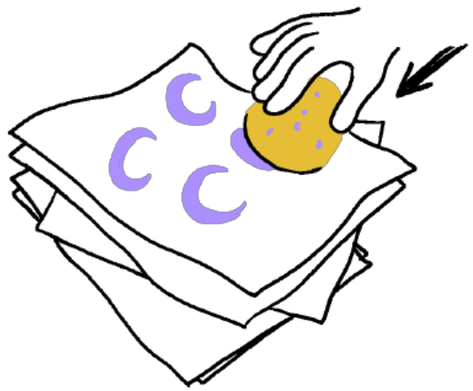

6. Ezzel elkészült a bélyegző, csak le kell nyomni a mintát egy papírra vagy más anyagra.

Szent Iván éjszakája

Tudtad, hogy van egy olyan virág, amelyik évente egyszer, ráadásul éjszaka, és csak egy óra hosszan virágzik? Ez a rendkívüli növény a mitikus páfrányvirág, amely kizárólag ekkor, az év legrövidebb éjszakáján bont szirmot. A legenda szerint ez a virág örökre boldoggá teszi azt, aki őt megtalálja.

A Lengyelország-szerte igen népszerű Szent Iván-éji ünnepségek máglyagyújtással kezdődnek. A tüzet előbb körbetáncolják, később átugranak felette.

A lányok virágokból, fűvekből koszorúkat készítenek, amelyeket aztán vízre tesznek abban a reményben, hogy aki kihalássza, az lesz majd a párjuk. Így hát a fiúk feladata kivadászni őket a folyóból vagy a tóból, és megtalálni készítőjüket. Ha leszáll az éjszaka, a fiatalok az erdőbe indulnak páfrányvirágot keresni. Nagyon kell igyekezniük, mert a virág csak egy óra hosszáig jelenik meg, éjfél után.

Bár még nem hallottam, hogy valakinek is sikerült volna megtalálnia, lehet, hogy a következő Szent Iván-éjszakán te is a keresésére indulsz?

Feladat: Csukd be a szemed, és próbáld meg elképzelni a páfrányvirágot. Mivel még soha senki nem látta, így semmit sem tudunk mondani róla. Ha sikerült elképzelned az alakját és a színét, rajzold ide.

Feladat: Keress 10 különbséget a gyönyörű koszorúk között!

Kasub hímzés

Lengyelországban számos régiónak van saját nyelve és kultúrája. Az egyik az észak-lengyelországi Kasubia. A környék lakói nemcsak egyedi nyelvet használnak, de igen jellegzetesek a dísztárgyaik, hímzésmintáik is. Ehhez hét színt használnak: háromféle kéket, valamint sárgát, zöldet, pirosat és feketét, és virágmotívumokat is: árvácskát, búza- és harangvirágot, szegfűt, lóherét, liliomot, nefelejcset és rózsát, amelyek a környezetükben nyílnak, de kedvelik a távoli tájakról – főleg a kolostorokból – valókat is, mint pl. a gránátalma, pálma, tulipán és akantusz motívumai.

A kasub régió egyik vezető hímzőkompozíciója az „Életfa" elem, az ágak egyszerű elrendezésével (a szálak keresztezése, átfedése és összefonása tilos). A fa alakja az emberi élet egyszerű és átlátható elveire utal. A domináns a tó színe, a kék, kiegészítve vörössel, feketével, zölddel és sárgával, a kasub erdők, mezők színvilágát idézi.

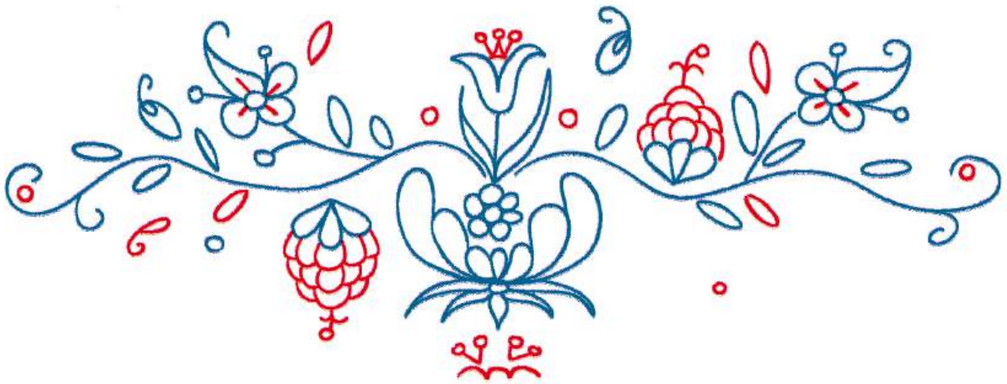

Feladat: Színezz!

Łowiczi-papírkivágások

A kivágás egyfajta papírdísz, amely a 19. és 20. század fordulóján jelent meg, többek között Łowicz városában. A Łowiczból származó színes kivágásokat elsősorban a falusi házak díszítésére használták. Az az érdekességük, hogy eredetileg bárányok nyírásához használatos ollóval készítették őket. Ezek a szerszámok azonban nagyok, meglehetősen kényelmetlen velük a finom, aprólékos vágás. Így valójában lehetetlenség ugyanazt a mintát újra elkészíteni, ezért minden kivágással készült kézimunka egyedi és megismételhetetlen…

Koniakówi csipke

Dél-Lengyelországban, a Sziléziai Beszkidek néven ismert régióban, Koniakówban élő nők egyedi csipketípust készítettek, amelyet Koniaków városáról neveztek el. A csipke horgolással, egy bizonyos csavart díszcérnából („kordonek”) készül.
A csipke motívumaihoz nincs sablon, a minták nemzedékről nemzedékre öröklődnek. A fiatal lányok anyjuktól, nagyanyjuktól, nagynénjüktől tanulják el.
A koniakówi csipkekészítők világszerte ismertek. Sok híres embernek ajándékoztak csipkét, többek között a belga királynőnek 1962-ben, XXIII. János pápának, VI. Pál pápának, II. János Pál pápának, II. Erzsébet angol királynőnek, Lengyelország elnökeinek, valamint számos zenei sztárnak, pl.: Beyonce, Lady Gaga, Britney Spears – és divattervezőnek, pl.: Christian Dior, Louis Vuitton, Rei Kawakubo.

Feladat: kivágással készített terítő

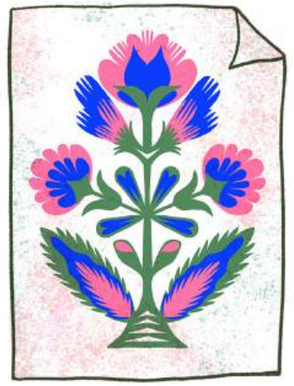

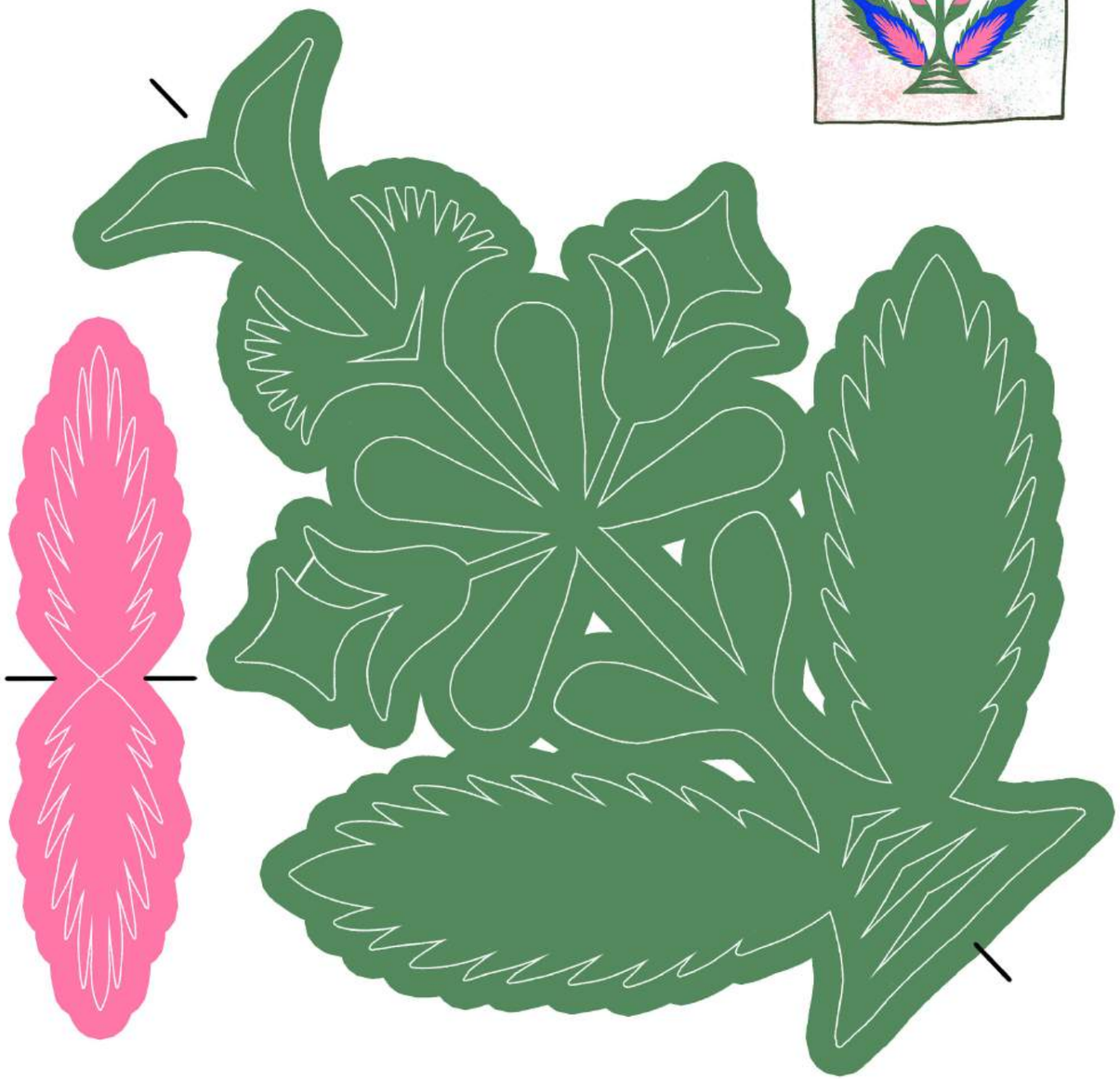

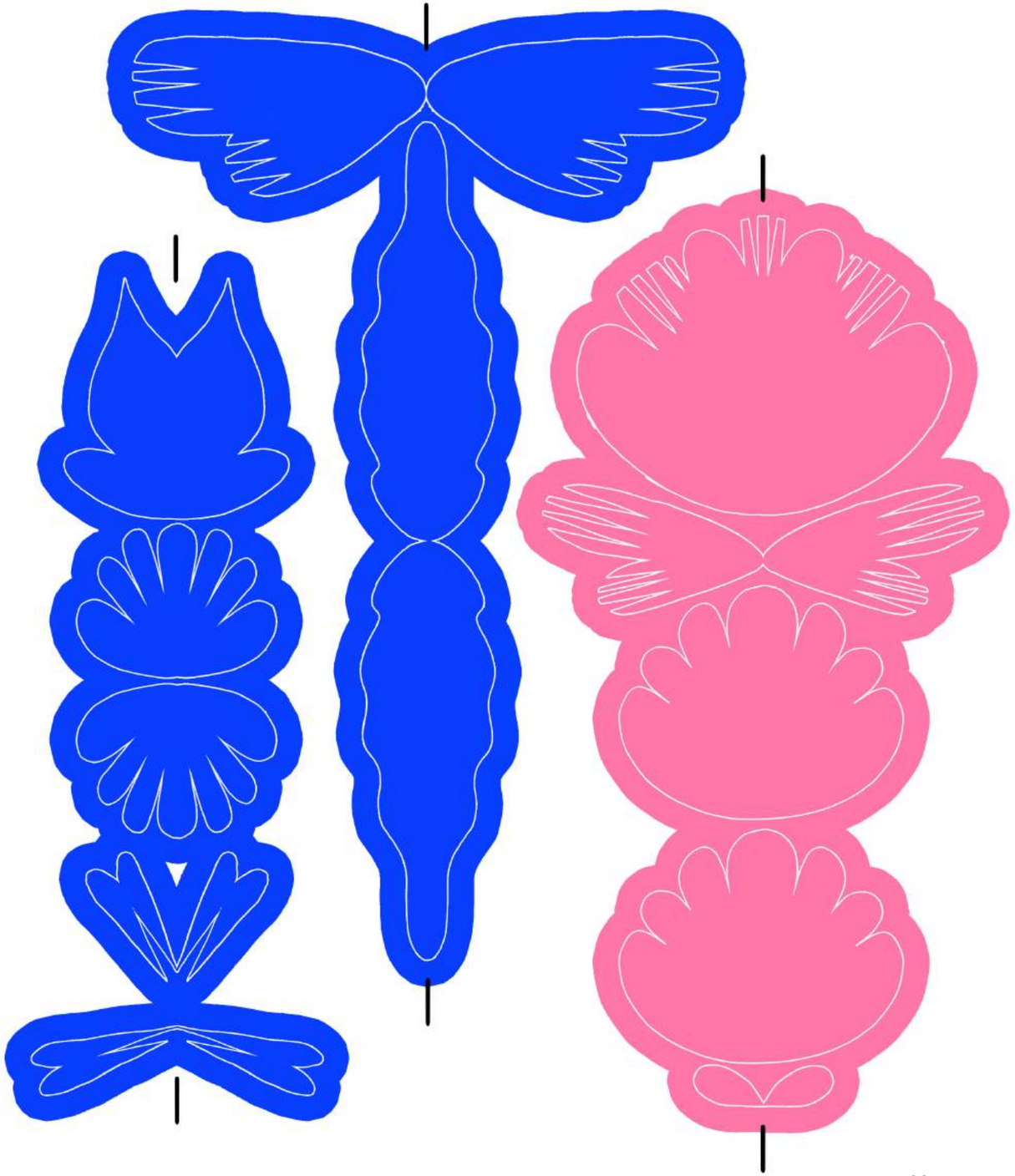

Feladat: Keresd meg a csipkék párját!

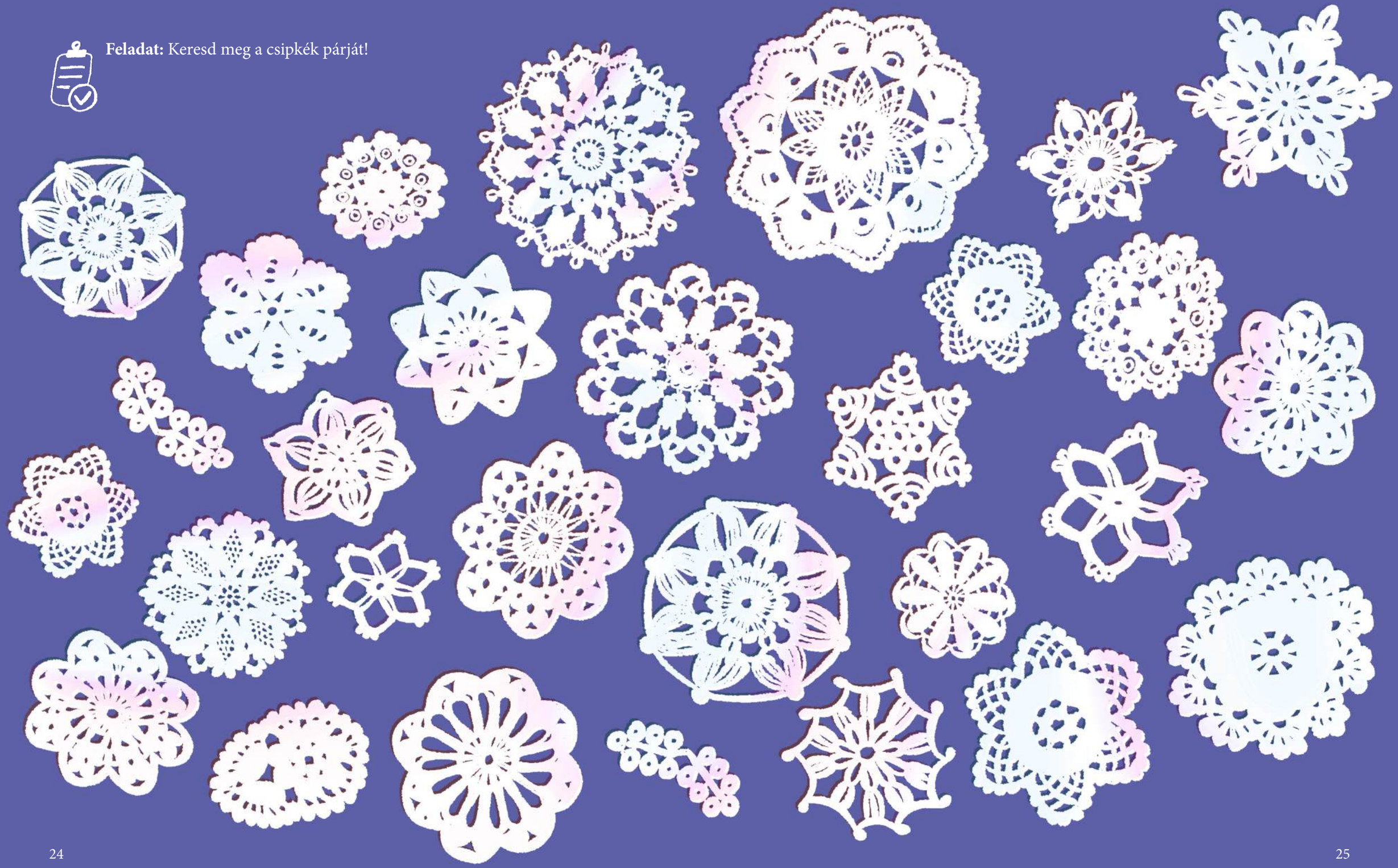

Andrzejki
(Szent András-nap) és az árnyékszínház

„Szent András megmutatja, mit hoz a sorsod”

A Szent András-nap Lengyelországban hagyományos ünnep, amelyet november 29-ről 30-ra virradó éjszakán, Szent András előestéjén tartanak. A lengyel otthonokban különféle jóslási mágiákkal próbálnak a jövőbe látni. Az egyik legnépszerűbb technika szerint viaszt öntenek egy kulcs lyukán keresztül egy vízzel teli tálba.

Ha van kedved hozzá, próbáld ki te is! Ne feledd, hogy ehhez a „kísérlethez” felnőttre lesz szükséged! Keress egy nagy lyukkal rendelkező kulcsot, viaszgyertyát, egy kis edényt és egy tál hideg vizet!

A gyertyát felnőtt segítségével vágd kisebb darabokra, tedd egy edénybe, és melegítsd addig, amíg a viasz folyékony nem lesz. Aztán tartsd a kulcsot a vizestál fölé, és vékony sugárban kezdd el önteni a lágy viaszt a lyukon keresztül. Annyi viaszt önts, amennyit jónak látsz.

A folyékony viasz hideg vízben hamar megszilárdul, formát hoz létre. Amikor teljesen megszilárdult, vedd ki a vízből, és próbáld kitalálni, mit mutat a kialakult forma! Használd a fantáziádat, mire emlékeztet – mert ez mutatja a jövődet. Sokat segít, ha árnyékként figyeled meg a falon. Akár egész árnyékszínházat is készíthetsz az így létrejött viaszformákból!

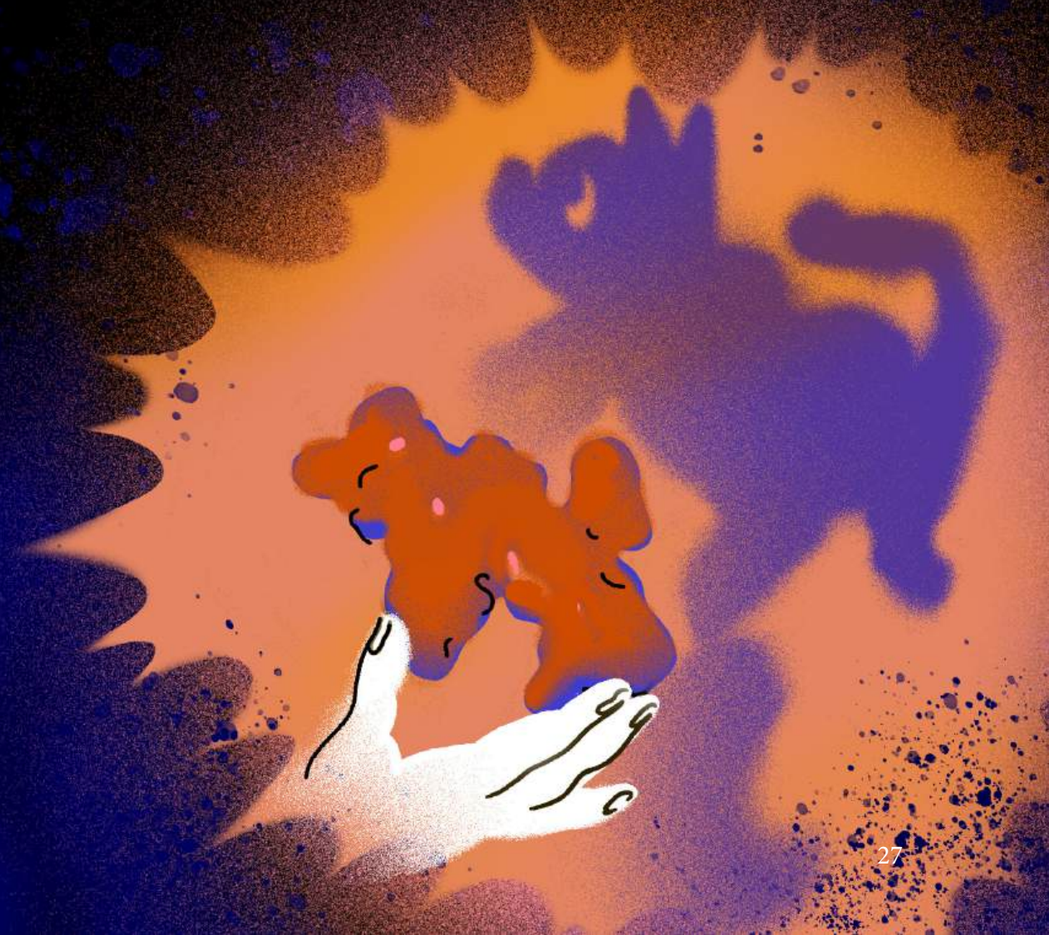

Karácsonyi hagyományok

Az ünnepek leglényegesebb elemei: a fenyő díszítése, az első csillag lesése, az ostyatörés, **12-féle** étel feltálalása a vacsoraasztalon, széna elrejtése az abrosz alá, és egy szabad teríték a váratlan vendég számára.

A lengyel családokban az a szokás, hogy a karácsonyi vacsora előtt egy erre a célra készített **ostyát osztanak szét egymás közt** úgy, hogy a szenteste minden résztvevője egy apró darabot tör belőle, majd ezzel kívánnak egyenként egymásnak mindenféle jót – s közben mindenki tör még egy pici darabot a másikából. Az ostya az Eucharisztia, de a szeretet, a megbékélés és a másokért való áldozat szimbóluma is.

*Lengyelországban, mint a világ számos más országában, **karácsonyfát** díszítenek. Régebben selyemkendővel és szalmalánccal, almával, dióval és sütikkel díszítették. Mindezek szimbolikus jelentésűek: az alma és a dió az egészség és az életerő megőrzését, illetve a szerelmet segítették. A szalmadíszek a bőséget és a termékenységet, a láncok pedig a folyamatos sikert jelképezték. A csúcson pedig a betlehemi csillagra utaló dísz.*

*Fontos, hogy senki se legyen magányos karácsonykor, ezért kerül az ünnepi asztalra eggyel több **tányér, s hozzá egy üres szék** – vagyis felkészülünk arra, hogy ha egy magányos idegen arra tévedne, úgy érezze: vártuk, és velünk maradhat.*

*Mielőtt az ételeket feltálalják, pár szál **szénát rejtenek a terítő alá.** Ez a jászol szénáját szimbolizálja, ahová az újszülött Jézust fektették.*

*A szenteste ünneplése a hagyomány szerint **az első csillag** megjelenésével kezdődik, amely a Jézus születését jelző betlehemi csillagra utal, amelyet a napkeleti bölcsek láttak.*

*Aznap este **tizenkétféle ételnek** kell lennie – a szám az év hónapjaira és az apostolok számára is utal. A tipikus karácsonyi fogások közé tartozik a borscs (céklaleves) raviolival, sokféle káposztás és gombás étel, halak – főleg ponty – különböző módon elkészítve. Minden étel húsmentes. Hozzá aszalt gyümölcsökből készült kompótot tálalnak.*

Kántálók

A karácsonyi ünnepkör végén bikafejű szörnynek, lónak, darunak, gólyának, királynak vagy pásztornak öltözött emberek járják a lengyel falvakat.

A házakba lépve köszöntik a háziakat, énekelnek, egészséget, termékenységet kívánnak, különféle jeleneteket adnak elő.

Végül adományt kérnek, amely általában valamilyen karácsonyi étel, vagy egy kis pénz.

Feladat: Állítsd össze a figurákat, és készítsd el saját betlehemedet!

Dorotka néptáncos mulatságba készül. Segíts neki felöltözni!

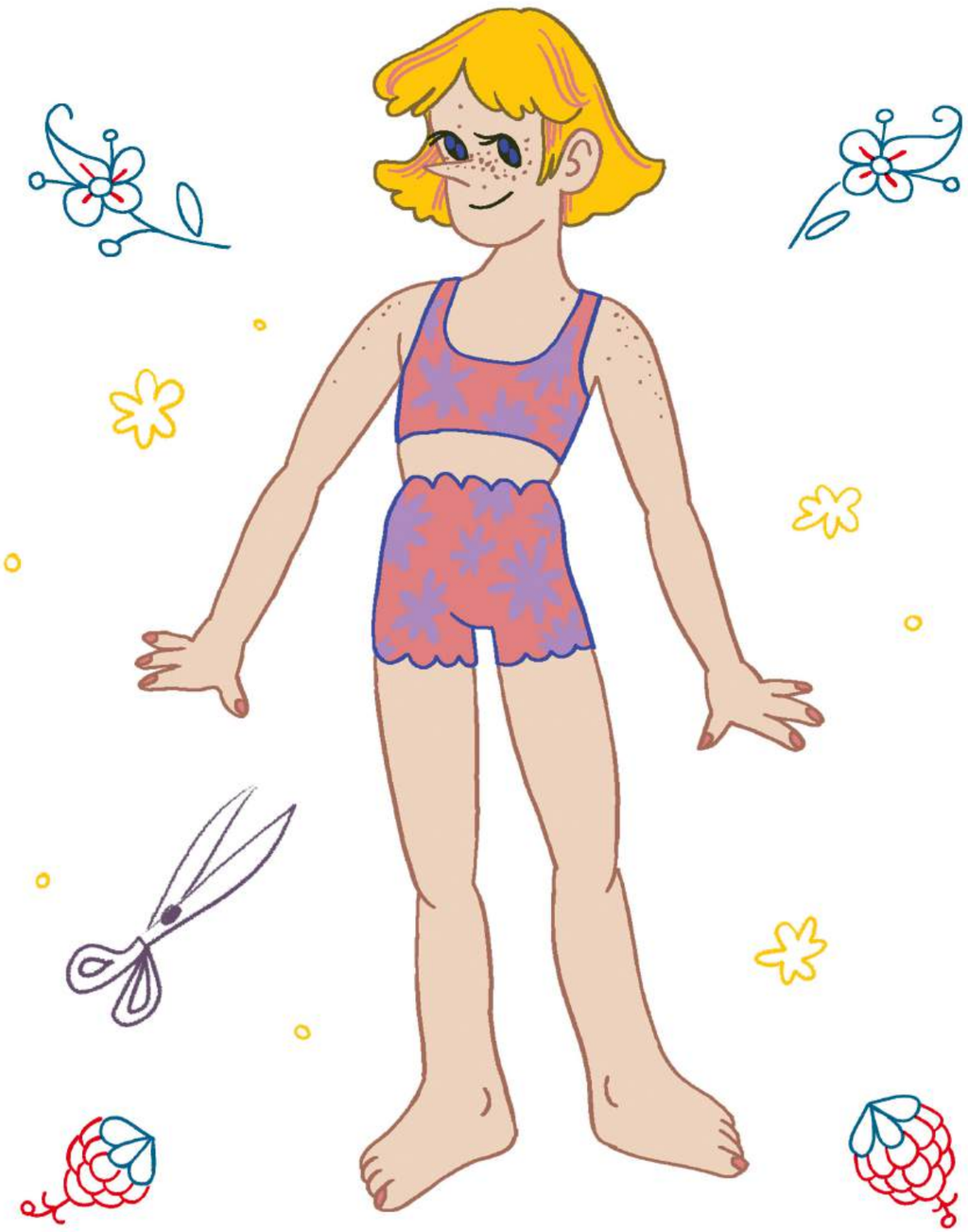

Kiadta © Wonderland Alapítvány, Budapest 2022

wonder-land.hu

Szöveg © Wartecka-Ducki Milena ©Katarzyna Zolich 2022

Illusztráció © Weronika Banasinska 2022, @bnapucu

Fordította: © Ducki-Dolányi Ágnes

A kötetet gondozta: Somorjai Gabi

A könyv megjelenését a Lengyel Köztársaság Nagykövetsége támogatta.

Lengyel Köztársaság
Nagykövetsége

A projekt partnere: Fundacja Paper Beats Rock

PAPER
BEATS
ROCK